

Артър Конан Дойл

**МАРАКОТОВАТА БЕЗДНА
И ДРУГИ ФАНТАСТИЧНИ ИСТОРИИ**

София, 2024

ARTHUR CONAN DOYLE

The Maracot Deep and Selected Short Stories

© Издателство „Изток-Запад“, 2024

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Иван Атанасов, подбор и съставителство, 2024

© Явор Цанев, превод, 2024

© Татяна Йович, оформление на корицата, 2024

ISBN 978-619-01-1362-1

Артър Конан Дойл

МАРАКОТОВАТА
БЕЗДНА

и други фантастични истории

Подбор и съставителство
Иван Атанасов

Превод от английски
Явор Цанев

СЪДЪРЖАНИЕ

МАРАКОТОВАТА БЕЗДНА.....	7
ПРЪСТЕНЪТ НА ТОТ	111
ОТВЪД ЗАВЕСАТА	129
ПОБОЙНИКЪТ ОТ БРОКАС КОРТ.....	135
ПРИЗРАЧНОТО ИМЕНИЕ ГОРСТОРП.....	149
ФИАСКОТО В ЛОС АМИГОС	159
ВЕЛИКАТА МАШИНА НА БРАУН-ПЕРИКОРД	167
КОГАТО СВЕТЪТ ИЗКРЕЩА	177
ДЕЗИНТЕГРИРАЩАТА МАШИНА.....	209

МАРАКОТОВАТА БЕЗДНА

ГЛАВА 1

ТЪЙ КАТО НАСТОЯЩИТЕ ДОКУМЕНТИ МИ БЯХА ПРЕДАДЕНИ ЗА РЕДАКЦИЯ, ще започна с напомняне към читателите за трагичната загуба на парахода „Стратфорд“, който преди година предприе плаване с цел океанография и изследване на дълбоководните форми на живот. Експедицията беше организирана от д-р Маракот, известния автор на книгите „Псевдокоралови образувания“ и „Морфология на двучерупчестите мекотели“. Д-р Маракот беше придружаван от г-н Сайръс Хедли, бивш асистент в Зоологическия институт в Кеймбридж, Масачусетс, а по време на плаването – стипендиант на Оксфордския университет. Капитан Хауи, опитен мореплавател, отговаряше за кораба, а екипажът се състоеше от дващест и трима души, включително един американски механик от завода „Мерибанк“ във Филадельфия.

Всички те са безследно изчезнали и единствената вест за злополучния параход е открита в доклад на норвежки барк¹, който описва, че са видели напълно съответстващ на описанието му кораб да потъва по време на голямата буря през есента на 1926 г. По-късно в района на бедствието е намерена спасителна лодка с надпис „Стратфорд“, както и няколко палубни решетки, спасителен пояс и отломки от мачти. Всичко това, заедно с липсата на други сведения, налага извода, че никога няма да се разбере какво точно се е случило с кораба и неговия екипаж. Съдбата му се потвърждава и от странната радиограма, получена по същото време, която, макар и неразбираема на места, не оставя съмнение относно случилото се. Ще я цитирам по-късно.

¹ Вид ветроходен кораб с три до пет мачти. (Всички бележки под линия, без изрично упоменатите, са на преводача.)

По онова време имаше някои забележителни моменти, свързани с плаването на „Стратфорд“, които предизвикаха коментари. Първият бе странната тайнственост, поддържана от професор Маракот. Той беше известен със своята неприязън и недоверие към пресата, но в случая те стигнаха до крайност, тъй като професорът не даваше информация на репортерите и не позволяваше на представителите на нито един вестник да стъпят на борда на парахода през седмиците на престоя му в „Албърт Док“¹. В чужбина се носеха слухове за някаква прецизна и новаторска конструкция на кораба, която щяла да го пригоди за дълбоководна работа, и те бяха потвърдени от корабостроителницата на „Хънтър енд Къмпани“ в Уест Хартълпул, където били извършени въпросните конструктивни промени. По едно време се говореше, че цялото дъно на кораба било разглобяемо – сведение, което привлече вниманието на застрахователите в Лойд и породило известни трудности те да бъдат успокоени. Историята скоро бе забравена, но сега придобива ново значение, тъй като съдбата на експедицията отново попада на ползрението на обществеността по твърде необичаен начин.

Това са обстоятелствата около отплаването на „Стратфорд“. Към момента са познати четири документа, които обхващат фактологията, доколкото тя ни е известна. Първият документ е писмо, написано от г-н Сайръс Хедли от столицата на Гран Канария до неговия приятел сър Джеймс Талбът от Тринити Колидж в Оксфорд – единствения известен ни случай, когато „Стратфорд“ е акостирал в пристанище, след като е напуснал Темза. Вторият е споменатата вече странна радиограма. Третият – онази част от корабния дневник на „Арабела Ноулс“, в която се говори за стъклената топка. Четвъртият и последен документ е удивителното съдържание на този стъклен съд, което или представлява най-жестоката и сложна мистификация, или отваря нова глава в историята на човешкия опит, в значението на която не може да има съмнение. След този преамбюл² ще представя писмото на г-н Хедли, предоставено от любезния сър Джеймс Талбът, което се публикува за първи път. То е от 1 октомври 1926 г.

¹ Комплекс от докови сгради и складове в Ливърпул, Англия.

² Въведение на доклад или официален документ. – Б.р.

Изпращам ти това писмо, скъпи ми Талбът, от пристанището на Лас Палмас, където акостирахме за няколко дни почивка. По време на пътуването общувах предимно с Бил Сканлън, главния механик, с когото като мой сънародник и много забавен човек съвсем естествено се сближихме. Тази сутрин обаче съм сам, тъй като, както той се изрази, имал „среща с пола“. Сам виждаш, че говори така, както англичаните очакват да говори всеки истински американец. Биха го приели за породист екземпляр. Често ми се налага да „гадая“ и „предполагам“, когато съм с английските си приятели. Имам чувството обаче, че никога няма да разберат, че съм янки, ако сам не им го кажа. С теб нещата не стоят така и затова бързам да те уверя, че в посланието, което изпращам, ще се придържам строго към Оксфордския изказ.

Двамата с Маракот сте се срещали, така че знаеш какъв сухар е той. Мисля, че ти разказах как се спря на мен за това плаване. Потърсил стария Съмървил от Зоологическия институт, който му изпратил наградената ми статия за океанските раци, и тя му харесала. Разбира се, страхотно е да ти възложат толкова привлекателна работа, но ми се иска да не бях с подобна жива мумия като Маракот. Направо е нечовешки вгълбен и отдаден на работата си. Бил Сканлън казва, че е „най-твърдоглавият твърдоглавец на света“. И все пак не може да не се възхитиш на такава пълна отдаденост. За него не съществува нищо извън собствената му наука. Спомням си, че се засмя, когато го помолих да ми препоръча литература, за да се подготвя за плаването, и каза, че за да съм сериозно подготвен, трябва да прочета собствените му събрани трудове, а като леко четиво за отмора – „Прочувания на планктона“ от Хекел¹.

Към момента не го познавам по-добре, отколкото в онази малка приемна с изглед към Оксфордската девическа гимназия. Той не продумва и дума, а изпитото му, строго лице – като на

¹ Ернст Хайнрих Филип Аугуст Хекел (1834–1919) е немски зоолог, натуралист, евгеник, философ, лекар, професор, морски биолог и художник, който открива, описва и назовава хиляди нови видове и картографира генеалогично дърво, свързващо всички форми на живот, освен това създава много термини в биологията, включително думата *екология*. 9

Савонарола¹ или по-скоро на Торквемада² – никога не изглежда доброжелателно. Дългият, тънък, агресивен нос, проблясващите под свъсените вежди малки сиви очи, тънките устни, свитата уста, хлътналите от постоянните мисли и аскетичния живот бузи – всичко това не предразполага към общуване. Постоянно витае в недостъпните за обикновените смъртни висини на мисълта си. Понякога ми се струва, че е малко луд. Например този необикновен апарат, който е направил... Но нека ти разкажа всичко по реда му и ще можеш сам да си извадиш изводите.

Ще разкажа за пътуването ни от самото начало. „Стратфорд“ е чудесен малък плавателен съд, специално пригодена за своята задача. Има хиляда и двеста тона водоизместимост, просторни палуби и добра широчина, оборудван е с всички възможни уреди за сондиране, тралене³, драгиране⁴ и теглене на мрежи. Разбира се, има мощни парни лебедки за изтегляне на траловите и редица други приспособления, някои от които са съвсем познати, а други с доста необичаен вид. Под тях са разположени удобни каюти и добре оборудвана лаборатория за нашите специални изследвания.

Преди да отплаваме, си спечелихме репутация на тайнствен кораб и скоро установих, че слуховете до известна степен са основателни. Отначало всичко вървеше нормално. Направихме завой нагоре по Северно море и пуснахме няколко пъти траловите, но тъй като средната дълбочина не надвишаваше повече от шестдесет фута⁵, а ние бяхме специално оборудвани за работа в много по-дълбоки води, това изглеждаше по-скоро като загуба на време. Така или иначе, с изключение на познатите ни трапез-

¹ Джироламо Савонарола е италиански свещеник от Ордена на доминиканците, който се установява във Флоренция в последните години на държавника Лоренцо де Медичи и изиграва пагубна роля за града като център на ренесансовото изкуство.

² Томас де Торквемада е испански духовник и пръв велик инквизитор на испанската инквизиция.

³ Метод за промишлен улов, състоящ се в активното теглене на специална конусовидна риболовна мрежа, наречена трал. – Б.р.

⁴ От „драга“ – голяма мрежа, приспособена да изважда от водното дъно минерали или живи организми. – Б.р.

⁵ Един фут е равен на 30,48 см. – Б.р.

ни риби, дребни акули, калмари, медузи и някои дънни отлагания от обичайната алувиална глинеста кал, не открихме нищо, за което да си струва да докладваме. После заобиколихме Шотландия, видяхме Фарьорските острови¹ и се спуснахме по хребета Уайвил Томсън², където имахме повече късмет. Оттук се насочихме на юг, за да стигнем до целта на нашето пътешествие, която се намираше между африканския бряг и споменатите острови. В една безлунна нощ едва не заседнахме в плитчините край бреговете на Фуертевентура³, но, ако не броим този инцидент, плаването ни протичаше безпроблемно.

През първите седмици се опитах да се сприятеля с Маракот, но се оказа, че това не е лесна работа. Първо, той е най-вглъбеният и разсеян човек на света. Сигурно си спомняш как ни разсмя, когато даде на момчето от асансьора едно пени, мислейки, че сме в трамвая. През половината от времето е напълно погълнат от мислите си и сякаш почти не осъзнава къде се намира и какво прави. Второ, той е крайно потаен. Непрекъснато работи с разни книжа и таблици, които скрива, ако вляза в кабината му. Дълбоко съм убеден, че замисля някакъв таен проект, но докато се налага да спираме в пристанищата, ще го пази за себе си. Останах с такова впечатление, а впоследствие разбрах, че Бил Сканлън е на същото мнение.

– Кажете ми, господин Хедли – попита той една вечер, докато бях в лабораторията и проверявах солеността на пробите от нашите хидрографски сондажи, – какво мислите, че се върти в главата на този човек? Какво смятате, че иска да направи?

– Предполагам – отвърнах аз, – че ще вършим това, което „Челинджър“ и дузина други изследователски кораби са правили преди нас – ще открием и опишем още няколко вида риби и ще направим още записи за батиметричната диаграма⁴.

¹ Острови, разположени между Норвегия и Исландия.

² Средноатлантическият хребет е граница между раздалечаващи се тектонски плочи на дъното на Атлантическия океан. Съществуването му е открито през 1872 г., по време на британската експедиция „Челинджър“, от екипа учени, ръководени от Чарлс Уайвил Томсън (1830–1882), един от първите морски биолози.

³ Вторият по големина остров от архипелага на Канарските острови.

⁴ Топография на дъното, дълбочинна диаграма.

– Изобщо не съм съгласен – каза той. – Ако смятате така, помислете пак. На първо място, аз защо изобщо съм тук?

– В случай че нещо с машините се обърка – предположих аз.

– Машините – друг път! За машинното оборудване на кораба отговаря Макларън, шотландският инженер. Не, господине, хората от „Мерибанк“ не са изпратили най-добрия си специалист, за да се занимава с малка парна машина. Да не мислите, че ми плащат по петдесет долара на седмица за нищо. Елате и ще видите за какво става въпрос...

Той извади ключ от джоба си и отвори вратата в задната част на лабораторията, която ни отведе по стълба до сектор от трюма, който беше разчистен и в който видях четири големи блестящи предмета, още неизмъкнати от сламата на огромните им опаковъчни кутии. Представяваха плоски стоманени листове със сложни болтове и нитове по краищата. Всеки лист беше квадрат с размер около десет фута и дебел инч¹ и половина, с кръгла дупка от осемнадесет инча в средата.

– Какво, по дяволите, е това? – попитах аз.

Бил Сканлън, който приличаше на нещо средно между водевилен комик и професионален боксьор, се усмихна на учудването ми.

– Това е моето бебче – обяви той. – Да, господин Хедли, затова съм тук. То има стоманено дъно. Намира се в онзи голям сандък. Освен това има и горна част, извита като дъга, с голяма халка за верига или въже. А сега погледнете тук, на дъното на кораба.

Видях квадратна дървена платформа, със стърчащи винтове в ъглите, които подсказваха, че е разглобяема.

– Това е двойно дъно – обясни Сканлън. Може да се окаже, че този човек е пълно куку, а може и да е много по-умен, отколкото предполагаме, но ако съм схванал правилно, е намислил да направи нещо като стая – прозорците са складирани тук – и да я спусне през дъното на кораба. Предвидени са електрически про-

¹ Един инч е равен на 2,54 см. – Б.р.

жектори и допускам, че планира да осветява с тях през кръглите илюминатори, за да вижда наоколо.

– Ако е искал само това, можеше да монтира прозрачна част на дъното на кораба, както правят с лодките на остров Каталина – възразих аз.

– Много сте прав – каза Бил Сканлън и се почеса по темето. – Изобщо не мога да го разбера. Знам само, че съм изпратен да изпълнявам заповедите му и да помогна с всичко необходимо за тази проклетия. Не ми е казал нищо досега, така че и аз си трая. Просто ще се навъртам наоколо и рано или късно ще разбера какво е намислил.

Така за пръв път се докоснах до нашата мистерия. След това се сблъскахме с лошо време и се захем с дълбоководно тралене северозападно от нос Джуби, непосредствено отвъд континенталния риф, и с отчитане на температурата и солеността. Дълбоководното тралене с трал „Петерсон“, който обхваща двацет фута ширина и загребва всичко, което му се изпречи на пътя, е забавно занимание. Понякога се спуска на четвърт миля и изважда цял пасаж риби, понякога стига до половин миля и попадаме на съвсем друг улов – всеки слой на океана е със собствени обитатели, толкова разнообразни, колкото са и обитателите на сушата. Понякога извличахме от дъното по половин тон прозрачно розово желе – суровината на живота, а друг път загребвахме морска утайка, която се разпадаше под микроскопа на милиони малки кръгли мрежести топчета с аморфна кал между тях. Няма да те отегчавам с всички бротулиди и макруриди, асцидии и холотури, полизои и ехинодерми – можеш да си сигурен, че морето дава богата реколта, а ние сме усърдни жътвари. През цялото време обаче имах усещането, че тази дейност не удовлетворява Маракот и че той крои други планове в особената си, издължена като на египетска мумия глава. Сякаш заниманията ни бяха само изпитание за екипажа и уредите, преди да се заловим с истинската си задача.

Дописвам писмото си, след като слязох за малко на брега, за да се разходя за последно, тъй като отплаваме рано сутринта. И добре че го направих, защото кой знае как щеше да приключи скандалът, който се бе разrazil на кея, с главни действащи лица

Маракот и Бил Сканлън. Бил си пада малко побойник и както сам обича да казва, „налага здравата и с двете ръкавици“, но нещата изглеждаха зле, защото ги бяха наобиколили шестима испанци с ножове и се наложи да се намеся. Оказа се, че професорът наел едно от превозните средства, които местните използват като таксита, и обиколил половината остров, за да го разгледа заради геоложкия си интерес, но съвсем забравил, че не носи пари в себе си. Като дошло време да плаща, той не могъл да се разбере със селяните и таксиджията грабнал часовника му за залог. Това накарало Бил Сканлън да се развихри и двамата щяха да се озоват проснати с по някой нож, забит в гърба, ако не бях оправил нещата, като дадох на шофьора някой и друг долар отгоре и пет долара бонус за момчето с насиненото око. Така че всичко свърши благополучно и Маракот прояви невиждана досега човещина. Когато стигнахме до кораба, той ме повика в малката си каюта и ми благодари.

– Между другото, г-н Хедли – подхвърли той, – вие не сте женен, нали?

– Не – отвърнах, – не съм.

– И не се грижите за никого?

– Не.

– Добре! – рече той. – Не говорих за целта на това пътуване, защото по мои си причини исках тя да остане в тайна. Една от причините беше, че се страхувах да не ме изпреварят. Докато осъществява научните си планове, човек може да се окаже изненадан, както Скот е бил изпреварен от Амундсен. Ако Скот беше запазил в тайна намеренията си, както направих аз, не Амундсен, а той самият щеше да е първи на Южния полюс. Освен това имам доста по-важна цел от Южния полюс и затова си мълчах. Вече сме на прага на голямото ни приключение и няма кога някой съперник да открадне плановете. Утре потегляме към нашата истинска цел.

– И каква е тя? – попитах.

Той се наведе напред, а аскетичното му лице се озари от фанатичен ентузиазъм.

– Нашата цел е дъното на Атлантическия океан.

Тук трябва да спра за малко, защото предполагам, че това е спряло дъха ти, както се случи с мен. Ако бях писател, може би

циях да го оставя недоизказано. Но тъй като съм просто хроникьор на случилото се, мога да ти споделя, че останах още час в каютата на стария Маракот и научих много неща, които все още има време да разкажа, преди и последната лодка да отплава към брега.

– Да, млади човече – каза ми той, – сега можете да пишете свободно, защото докато писмото ви стигне до Англия, ние вече ще сме се гмурнали.

Сам се подсмихна на думите си, понеже чувството му за хумор е доста особено.

– Да, да се „гмурнем“ е точната дума в този случай – „гмурване“, което ще бъде вписано в анализите на науката като историческо. Първо искам да заявя убеждението си, че съвременната доктрина за екстремното налягане на океана на големи дълбочини е крайно подвеждаща. Съвсем ясно е, че съществуват други фактори, които неутрализират ефекта, макар че все още не съм готов да посоча кои са те. Това е един от проблемите, които можем да разрешим. Мога ли да попитам какво налягане очаквате да има под една миля вода?

Той ме погледна изпитателно през големите си рогови очила.

– Не по-малко от един тон на квадратен инч – отговорих аз. – Това е доказано.

– Задачата на пионера винаги е била да опровергае това, което е доказано. Използвайте мозъка си, млади човече. През последния месец сте ловили някои от най-деликатните дълбоководни форми на живот, толкова деликатни същества, че едва успяхте да ги прехвърлите от мрежите в стъкленниците, без да нарушите чувствителните им форми. Да сте забелязали по тях да има следи от този екстреман натиск?

– Налягането – казах аз – се изравнява само. То е еднакво отвътре и отвън.

– Празни приказки! – извика той и нетърпеливо поклати издължената си глава. – Нали вадихте и кръгли риби като *Gastrostomus globulus*. Нима нямаше да са сплескани, ако натискът беше такъв, какъвто си мислите? Или да вземем дъските в двата края на трала. Те не остават притиснати една към друга и при най-дълбоките загребвания.

– А опитът на водолазите?

– До един момент със сигурност е полезен. Те откриват, че налягането се увеличава достатъчно, за да повлияе на може би най-чувствителния орган на тялото – вътрешното ухо. Но при моя план няма да бъдем изложени на никакво налягане. Ще бъдем спуснати в стоманена кабина с кристални прозорци за наблюдение от всички страни. Ако натискът не е толкова силен, че да преодолее инч и половина закалена двойно никелирана стомана, няма да ни навреди. Това ще бъде продължение на експеримента на братя Уилямсън в Насау, с който несъмнено сте запознат. А ако изчисленията ми са грешни – е, нали сам казахте, че никой не зависи от вас. Ще загинем по време на едно грандиозно приключение. Разбира се, ако предпочитате да се откажете, мога да отида и сам.

Това беше най-безумният план, който съм чувал, но все пак знаеш колко е трудно да се откаже предизвикателство. Опитвах да спечеля време, за да обмисля идеята.

– Колко дълбоко смятате да се спуснем, сър? – попитах.

На масата беше закачена карта и той постави края на компаса си върху една точка на югозапад от Канарските острови.

– Миналата година направих няколко сондажа в тази част – каза той. – Там има една много дълбока падина. Измерихме двамайт и пет хиляди фута¹. Аз бях първият, който съобщи за нея. Всъщност вярвам, че след време ще бъде отбелязана на картите като „Маракотовата бездна“.

– Боже мой, сър! – извиках аз. – Да не би да предлагате да се спуснем в тази бездна?

– Не, не – отвърна той с усмивка. – Нито веригата ни за спускане, нито въздушните тръби достигат повече от половин миля. Но исках да обясня, че около този дълбок процеп, който несъмнено е образуван отдавна от вулканични сили, съществува неравен хребет или тясно плато, което е на не повече от триста сажена² под повърхността.

– Триста сажена! Това е една трета от милята!

¹ 4,73 мили, или 7,6 километра. – Б.р.

² Саженът е стара мярка за дължина, равна на около два метра. – Б.р.

– Да, приблизително толкова. Имам намерението да ни спуснат на този подводен бряг в малката наблюдателна станция, защитени от налягането. Там ще направим всички възможни наблюдения. С кораба ще ни свързва гласова тръба¹, за да можем да даваме указания. Не би трябвало да има никакви затруднения. Когато поискаме да ни изтеглят нагоре, трябва само да им го кажем.

– А въздухът?

– Ще бъде изпомпван до нас.

– Само че ще е тъмно.

– Опасявам се, че несъмнено ще е така. Експериментите на Фол и Сарасин в Женевското езеро показват, че на такава дълбочина не проникват дори ултравиолетовите лъчи. Но какво значение има това? Ще ни бъде осигурено мощно електрическо осветление от двигателите на кораба, допълнено от шест свързани помежду си сухи клетки „Хелесен“² от по два волта, което прави общо дванадесет волта. Всичко това, заедно с едно военна сигнална лампа „Лукас“ с подвижен рефлектор, би трябвало да ни стигне. Друго притеснява ли ви?

– Ами ако въздушните тръби се заплетат?

– Няма да се заплетат. А като резерв имаме сгъстен въздух, който ще ни стигне за двацет и четири часа. Е, доволен ли сте? Ще дойдете ли?

Не беше лесно да взема решение. Мозъкът ми заработи трескаво, но въображението ми беше изключително живо. Представих си онази черна кутия, спусната долу, в първичните дълбини, усетих неприятния, многократно вдишван и издишван въздух, а след това си представих как стените поддават и се издуват навътре, докато не се разкъсат по сглобките, а водата започва да блика през всеки нит и всяка пролука, докато нивото ѝ се покачва. Щеше да бъде бавна и ужасна смърт. Само че вдигнах поглед и срещнах пламналите очи на стареца, вперени в мен с въодуше-

¹ Устройство, базирано на два конуса, свързани с въздушна тръба, през която речта може да се предава на голямо разстояние.

² Фредерик Луи Вилхелм Хелесен (1836–1892) – датски изобретател и индустриалец. През 1887 г. проектира първата батерия със суха клетка.

лението на мъченик на науката. Този вид ентузиазъм е завладяващ и ако е някаква лудост, то поне е благородна и безкористна. Неговият пламък се прехвърли в мен, скочих на крака, протегнах ръка и обявих:

– Докторе, с вас съм до края!

– Знаех си – каза той. – Избрах ви, млади приятелю, не заради вашите знания, нито пък – добави с усмивка – заради близостта ви с океанските раци. Има други качества, които могат да бъдат много по-ценни и полезни, и това са лоялността и смелостта.

И така, подхвърляйки ми тези думи като награда, бях свободен да напусна каютата му с обречено бъдеще и разрушен план за живота. Е, последната лодка към брега вече тръгва. Питат дали има писма. Или няма да чуеш повече нищо за мен, скъпи ми Талбът, или ще получиш писмо, което ще си струва да бъде прочетено. Ако не чуеш нищо, можеш да направиш плаващ надгробен паметник и да го пуснеш някъде на юг от Канарските острови с надпис: „Тук, или някъде наоколо, се намира всичко, което рибите са оставили от моя приятел Сайръс Дж. Хедли.“

* * *

Вторият документ, свързан със случая, е неразбираемата радиограма, прихваната от няколко кораба, сред които и параходът на Кралската поща „Ароя“. Съобщението е получено в 15:00 часа на 3 октомври 1926 г., което показва, че е изпратено само два дни след като „Стратфорд“ е напуснал Гран Канария, както е посочено в предишното писмо. Това съответства приблизително на времето, когато норвежкият барк е видял попадналия в циклон параход на двеста мили югозападно от пристанището на Лас Палмас. Съобщението гласи следното:

Бедстваме. Боя се, че е безнадеждно. Вече загубихме Маракот, Хедли и Сканлън. Местоположение неясно. Кърпичката на Хедли на края на дълбоководната сондажна жица. Бог да ни е на помощ! С. С. Стратфорд

Това е последното неясно съобщение, получено от злополучния плавателен съд, а финалната му част звучи толкова странно, сякаш телеграфиращият е бил изпаднал в делириум.

И все пак то не оставя място за съмнение относно съдбата на кораба.

Обяснението – ако може да се приеме като обяснение – се съдържа в разказа, скрит в стъкленото кълбо, и първо би било добре да се допълни с много краткото описание на намирането му, което се появи в пресата. Прилагам го дословно от дневника на кораба „Арабела Ноулс“, с капитан Еймос Грийн, който превозвал въглища от Кардиф до Буенос Айрес:

Сряда, 5 януари 1927 г. 27°14' северна ширина и 28° западна дължина. Спокойно време. Синьо небе с ниски купести облаци. Морето е като стъкло. При втората камбана на средната вахта първият офицер докладва, че е видял блестящ обект, който се е издигнал високо от морето и след това е паднал обратно в него. Първо му приличал на някаква странна риба, но като погледнал през далекогледа, видял, че е сребристо кълбо или топка, която била толкова лека, че по-скоро се носела, отколкото плавала по повърхността на водата. Повикаха ме и аз също я видях – беше голяма колкото футболна топка и блестеше ярко на около половин миля от нас откъм десния борд. Спрях двигателите и изпратих лодка под командването на втория помощник-капитан, която взе предмета и го качи на борда.

След като го разгледахме, се оказа, че е кълбо, направено от някакъв вид много твърдо стъкло, пълно с толкова леко вещество, че като го подхвърлихме във въздуха, се понесе като детски балон. Беше почти прозрачно и вътре се виждаше нещо, което приличаше на свитък хартия. Обвивката му обаче беше толкова твърда, че ни отне много време и усилия да я разчупим и да се доберем до съдържанието. Не можеше да се разбие с чук и успяхме едва когато главният инженер измисли как да използваме силата на двигателя. За съжаление, тя се разтроши на искрящ прах и беше невъзможно да съберем парчетата и да ги изследваме. Все пак се добрахме до хартията вътре и след като я разгледахме, стигнахме до заключението, че е от голямо значение. Оставихме я настрана с намерението да я предадем на британския консул, когато стигнем до река Плейт. Хора, аз съм в морето от тридесет и пет години и това е най-странното, което ми се е случвало, а така казват и всички на борда. Оставям на по-умните от мен да разгадаят какво означава.

Това е всичко около произхода на разказа за Сайръс Дж. Хедли, който сега ще предам дословно, както е написан.

На кого пиша това? Е, мога да кажа, че пиша до целия свят, но тъй като това е доста неясно обръщение, ще се обърна към моя приятел сър Джеймс Талбът от Оксфордския университет, тъй като последното ми писмо беше адресирано до него и сегашното ми послание може да се разглежда като негово продължение. Предполагам, че шансовете това кълбо да види бял свят и да не бъде погълнато от акула са едно на хиляда, а дори и да изплава на повърхността, вероятно ще се носи по вълните, без да привлече вниманието на преминаващите кораби. Все пак си струва да се опита, при това Маракот изпраща още едно кълбо, така че нашата чудна история може би ще стигне до света. Дали светът ще ѝ повярва, е друг въпрос, но когато хората видят кълбото с прозрачно покритие и разберат, че съдържа летлив газ, със сигурност ще се досетят, че става въпрос за нещо необичайно. Във всеки случай ти, Талбът, не би захвърлил бележките ми непрочетени.

Ако някой иска да разбере как започна всичко и какво се опитвахме да направим, ще го открие в писмото, което ти написах на 1 октомври миналата година, в нощта преди да напуснем пристанището на Лас Палмас. Господи! Ако знаех какво ни очаква, мисля, че още тогава щях да се скрия в някоя лодка и да избягам на брега. Макар че, като се замисля, дори и да знаех, може би пак щях да остана с доктора докрай.

Е, ще продължа с преживяванията ни, започвайки от деня, в който напуснахме Гран Канария.

В момента, в който се отдалечихме от пристанището, старецът Маракот се преобрази. Времето за действие най-сетне беше дошло и цялата му потисната енергия се разпали. Казвам ви, че направо завладя кораба – всички и всичко на борда – и го подчини на волята си. Сухият, стар, разсеян учен изведнъж изчезна, а на мястото му се появи електрическа машина в човешки облик, която пращеше от жизненост и се тресеше от мощната задвижваща я сила. Очите му блестяха зад очилата като пламъците на фенер. Изглеждаше, че е едновременно навсякъде – изчисляваше

разстояния по картата, сравняваше разчети с капитана, даваше нареждания на Бил Сканлън, възлагаше ми стотици различни задачи, – но всичките му действия бяха изпълнени с методичност и определена цел. Разкри пред нас неподозирани познания по електричество и механика и прекарваше голяма част от времето си в работа по машините, които Сканлън внимателно сглобяваше под негово ръководство.

– Трябва да кажа, г-н Хедли, че всичко е просто чудесно – явяи Бил на втората сутрин. – Влезте тук и погледнете. Докторът си е съвсем наред, при това е страхотен механик.

Останах с крайно неприятното впечатление, че виждам собствения си ковчег, но дори и така трябваше да призная, че беше внушителен като мавзолей. Подът беше закрепен за четирите стоманени стени, а илюминаторите бяха монтирани в центъра на всяка от тях. Малък капак в горната част предоставяше възможност за влизане, а в основата имаше втори. Към стоманената кабина бе прикрепено тънко, но много здраво стоманено въже, което минаваше през барабан и се навиваше и развиваше от мощния двигател, който използвахме за дълбоководното тралене. Доколкото разбрах, дължината на въжето беше почти половин миля, а хлабината му се обираше от кнехтовете¹ на палубата. Гумените дихателни тръби бяха със същата дължина, телефонният кабел също беше свързан с тях, както и кабелът, чрез който електрическите лампи в кабината се захранваха от кораба, въпреки че беше предвидена и независима инсталация.

Вечерта спряха двигателите. Барометърът показваше ниско налягане, а гъстият черен облак, който се задаваше откъм хоризонта, предупреждаваше за предстоящи неприятности. Единственият кораб, който се виждаше, беше баркентина с норвежки флаг и видяхме как свиха платната ѝ в очакване на бурята. За момента обаче всичко беше благоприятно и „Стратфорд“ се носеше леко по дълбокия син океан, набразден от дъха на пасатите с разпенените гребени на леки вълнички. Бил Сканлън дойде при мен в лабораторията по-развълнуван, отколкото можеше да се очаква при обичайното му спокойствие.

¹ Кнехт – приспособление от едно или две ниски колчета, на което се закрепват въжета.

– Слушайте, г-н Хедли – каза той, – спуснали са онова приспособление в кладенеца на дъното на корабта. Смятате ли, че шефът ще се спусне с него?

– Разбира се, Бил. И аз отивам с него.

– Е, добре, значи и двамата сте откачили, щом сте го решили. Но ще се чувствам като последния негодник, ако ви оставя да отидете без мен.

– Не се забърквайте, Бил, не е ваша работа!

– Е, струва ми се, че е. Сигурно ще се поболея, ако ви оставя сам. От „Мерибанк“ ме изпратиха тук, за да се грижа за апаратурата, и щом машините ще бъдат на дъното, тогава със сигурност и аз трябва да съм при тях. Където са тези стоманени отливки, там ще бъде и Бил Сканлън, независимо дали всички наоколо са полудели, или не.

Беше безполезно да споря с него, така че малкият ни клуб на самоубийците се разрасна и ние просто зачихахме по-нататъшните разпореждания.

Цяла нощ усилено работиха по обкова и едва след ранна закуска слязохме в трюма, готови за нашето приключение. Стоманената кабина беше спусната наполовина в дъното и един по един се вмъкнахме през горния капак, който щеше да бъде затворен и завинтен, а капитан Хауи, с най-мрачното си изражение, се ръкува с всеки от нас. След това ни спуснаха още няколко фута, затвориха капака над главите ни и пуснаха водата в двойното дъно, за да проверят доколко сме годни за потапяне. Кабината издържа изпитанието, всяко съединение пасваше идеално и нямаше никакви признаци за възможни течове. След това отвориха долната клапа на трюма и увиснахме в океана под нивото на кила.

Беше наистина много уютна стаичка и аз се възхитих на умението и предвидливостта, с които всичко е било подготвено. Електрическото осветление не беше включено, но полутропическото слънце грееше ярко през водата в двата илюминатора като през зелена бутилка. Тук-там се мерзелееха малки рибки – сребристи ивици на зеленикавия фон. Над дивана бяха разположени скалата на дълбокомера, термометърът и другите уреди. Под дивана имаше ред тръби, които представляваха резервния ни запас от сгъстен въздух, в случай че хранващите въздушни тръби от-

кажат. Краищата им се издигаха над главите ни, а до тях висеше телефонната апаратура. Всички можехме да чуем траурния глас на капитана.

– Наистина ли сте решени да потеглите? – попита той.

– Напълно сме готови – отвърна нетърпеливо докторът. – Отпускате бавно и нека през цялото време има дежурен на слушалката. Аз ще докладвам за условията. Когато стигнем дъното, останете по местата си, докато не дам инструкции. Не бива да натоварваме прекалено много въжето, но ако се движите бавно, с няколко възела в час, би трябвало да издържи. А сега: „Давайте надолу!“

Той изкрещя последните две думи като обезумял. Това беше върховният момент в живота му, плод на всичките му мечти. За миг потръпнах от мисълта, че всъщност сме във властта на един хитър и благовиден маниак. Бил Сканлън явно си помисли същото, защото ме погледна с унищожителна усмивка и се почука по чело. След този единствен див изблик обаче нашият водач отново се върна към трезвомислещия си, съдържан образ. Наистина, достатъчно беше да погледнем реда и предвидливостта, които личаха във всеки детайл около нас, за да се уверим в силата на разума му.

Вниманието ни беше насочено към прекрасното ново преживяване, което всеки миг ни предоставяше. Кабината бавно потъваше в дълбините на океана. Светлозелената вода потъмня до тъмномаслинена. После продължи да се променя към прекрасно синьо, а след това до наситено тъмносиньо, което постепенно се сгъсти до матов пурпур. Потъвахме все по-дълбоко и по-дълбоко – сто фута, двеста фута, триста фута. Клапите действаха перфектно. Дишането ни беше леко и естествено, все едно сме на палубата на кораба. Стрелката на дълбокомера бавно се движеше по светещия циферблат. Четиристотин, петстотин, шестстотин.

– Как сте? – достигна до нас тревожен глас отгоре.

– Няма как да сме по-добре – извика в отговор Маракот. Светлината обаче вече не достигаше. Беше останал само неясен сив здрач, който бързо преминаваше към пълен мрак.

– Спрете! – изкрещя нашият водач.

Престанахме да се движим и увиснахме на седемстотин фута под повърхността на океана. Чух щракването на ключа и в следващия миг ни заля великолепна златна светлина, която струеше през всички странични илюминатори и изпращаше дълги светлинни лъчи във водната пустиня край нас. Опря лице в дебелото стъкло, всеки от нас се взираше през своя илюминатор в невиданата гледка.

Досега познавахме тези пластове само по отделните риби, които се оказваха твърде бавни, за да избегнат тромавия ни трал, или твърде гупави, за да се измъкнат от влачещата се мрежа. Сега виждахме прекрасния свят на водата такъв, какъвто е в действителност. Ако целта на сътворението е била създаването на човека, тогава е странно, че океанът е много по-гъсто населен от сушата. „Бродуей“ в събота вечер или „Ломбард Стрийт“ в следобедните часове на делничен ден не са по-претъпкани от огромните морски пространства, които се простираха пред нас. Бяхме преминали онези повърхностни слоеве, където рибите са или безцветни, или с обичайните морски оттенъци на ултрамарин отгоре и сребро откъм коремите. Тук се срещаха същества с всички възможни цветове и форми, които подводният живот може да покаже. Деликатни лептоцефали или ларви на змиорки се стрелкаха като ивици от излъскано сребро през лъчите на сиянието. Бавната змиевидна дълбоководна мурена се извиваше и усукваше, а черната цератия, цялата само шипове и уста, се взираше гупаво в надничашите през илюминаторите лица. Понякога насреща ни се понасяше сплескана сепия, която ни поглеждаше със зловещите си човешки очи, а друг път кристално чиста океанска форма на живот – цистома или глаукус – ни изненадаваше с цветното си очарование. Един огромен кривал, или сафрид, се удари жестоко няколко пъти в стъклото, докато тъмната сянка на седемметрова акула не го пресрещна и той не изчезна в зейналите ѝ челюсти. Д-р Маракот седеше втрещен, подпрял бележника на коляно, записваше наблюденията и водеше под носа си монолог от научни коментари. „Какво е това? Какво е това? – чувах. – Да, да, *chimoera mirabilis*, уловена по време на експедицията с кораба „Майкъл Сарс“. Божичко, ето и лепидион, но някакъв непознат вид, ако правилно преценявам. Вижте този макрурус, г-н Хедли; окраската му е съвсем различ-

на от на тези, които хващаме в мрежата...“ Само веднъж остана съвсем изненадан, когато незнаен дълъг, овален обект се стрелна с висока скорост от горе надолу покрай илюминатора и остави след себе си вибрираща опашка, която се простираше докъдето стигаха погледите ни в двете посоки – над нас и под нас. Признавам, че аз бях също толкова озадачен, колкото и доктора, но Бил Сканлън разгада мистерията.

– Предполагам, че Джон Суини е спуснал лота¹ до нас. Може би на шега, за да не се чувстваме самотни.

– Сигурно! Сигурно! – каза Маракот и се ухили. – *Plumbus longicaudatus*², нов род, г-н Хедли, с опашка като струна за пиано и олово на носа. Но правилно, трябва да продължават със сондажите, за да се задържат над подводните плитчини, които свършват някъде тук. Всичко е наред, капитане! – извика той. – Можете да ни спуснете надолу.

И се спуснахме. Д-р Маракот изключи електрическата светлина и отново настъпи тъмнина, ако не се броеше фосфоресциращият циферблат на дълбокомера, който отчиташе постоянното ни потъване. Усещаше се съвсем леко поклащане, иначе почти не долавяхме движението. Само движещата се стрелка на циферблата съобщаваше за нашето страховито, невъобразимо положение. Вече бяхме на хиляда фута дълбочина и въздухът взе да не достига. Сканлън пусна клапана на изпускателната тръба и нещата се подобриха. На хиляда и петстотин фута спряхме и се завъртяхме наред океана с отново пламнали светлини. Някаква огромна тъмна маса мина покрай нас, но дали беше риба меч, дълбоководна акула или неизвестно чудовище, не можахме да определим. Докторът побърза да изгаси светлините. „Тук се крие главната опасност – каза той, – в дълбините има същества, от чиито удари тази кабина със стоманена облицовка би оцеляла колкото пчелен кошер от удар на разярен носорог.

– Може би е кит – предположи Сканлън.

– Китовете могат да се потапят на голяма дълбочина – отговори ученият. – Известно е, че един гренландски кит е издърпал

¹ Приспособление, което се състои от конусообразна тежест, завързана с разграфено въже, за измерване на речни и морски дълбочини. – Б.р.

² Олово с дълга опашка (лат.).

почти цяла миля въже при перпендикулярно потапяне. Но ако не е ранен или силно уплашен, никой кит не би се спуснал толкова ниско. Може да е била гигантска сепия, те се срещат на всякакви дълбочини.

– Е, предполагам, че сепиите са твърде меки, за да ни навредят. Би било голям майтап, ако успеят да пробият дупка в никелираната стомана на „Мерибанк“.

– Телата им може и да са меки – отвърна професорът, – но заострената човка на едра сепия би преминала през решетките, а един удар в стъклата на илюминаторите може да ги натроши, сякаш са от трошлив пергамент.

– Ама че веселба! – подвикна Бил, когато продължихме да се спускаме надолу.

Накрая, съвсем тихо и леко, спряхме. Ударът беше толкова деликатен, че едва ли щяхме да го усетим, ако не беше светлината, която се включи, и не видяхме как въжето се намотава около нас. То представляваше опасност за дихателните ни тръби, тъй като можеха да се оплетат в него, и затова, след настоятелния вик на Маракот, отгоре отново го изпгнаха. Дълбокомерът показваше хиляда и осемстотин фута. Лежахме неподвижно върху вулканичен хребет на дъното на Атлантическия океан.

ГЛАВА 2

Мисля, че за известно време всички изпитвахме едно и също. Не искахме да нито да помръднем, нито да надникнем отвън. Просто си стояхме кротко и се опитахме да осъзнаем чудото, че сме в центъра на един от най-големите океани на света. Обаче скоро необичайната гледка край нас, осветена във всички посоки от светлините на капсулата, ни привлече към илюминаторите.

Бяхме се разположили върху постеля от високи водорасли (*Cutleria multifida* – поясни Маракот), чиито жълти листа се развяваха около нас, полюшвани от някакво дълбоководно течение, точно както клоните се поклащат при летен бриз. Те не бяха достатъчно дълги, за да закрият гледката, макар че от време на време пред погледите ни прелитаха големите им, плоски и наситенозлатисти на светлината листа. Отвъд тях се простираха

склонове от черна шлака, които бяха осеяни с прекрасни цветни същества – голотурки, асцидии, ехини и ехинодерми – така гъсто, както през пролетта английските крайбрежия са обсипани със зюмбюли и иглики. Живите цветя на морето – яркоалени, наситенолилави и нежно розови – бяха разпръснати в изобилие върху този черен като въглен фон. Тук-там от пукнатините на тъмните скали се подаваха големи водни гъби, а няколко риби, типични за средните дълбини, се стрелкаха в кръга от яркото ни сияние като цветни проблясъци. Гледахме омагьосани приказната сцена, когато по тръбата се чу тревожен глас:

– Е, как ви се струва дъното? Всичко наред ли е? Не се бавете много, защото стрелката на барометъра пада и това не ми харесва. Имате ли достатъчно въздух? Трябва ли ви нещо друго?

– Всичко е наред, капитане! – извика весело Маракот. – Няма да се бавим дълго. Добре се грижете за нас. Чувстваме се удобно, все едно сме в собствените си каюти. Пригответе се да ни придвижите бавно напред.

Бяхме навлезли в района на светещите риби и се забавлявахме да наблюдаваме живота на фосфоресциращите обитатели на океана, като изгасихме осветлението и останахме в гъст мрак, в който дори светлочувствителна плака можеше да бъде изложена с часове, без да улови и най-малък лъч. Дребните точки блестяща светлина се открояваха като на фон от черна кадифена завеса и се движеха стабилно, както плаващ в нощта лайнер, който хвърля светлини през издължените си илюминатори. Някои ужасяващи същества имаха светещи зъби и напомняха адови изчадия, други бяха с дълги златисти антени, а трети – с подобие на шлейф от пламъци над главата. Докъдето стигаха погледите ни, в мрака проблясваха блестящи точки – всяко малко същество се бе запътило по пътя си и го осветяваше точно както нощните таксита осветяваха театрите по улица „Странд“. Скоро отново запалихме светлините и докторът започна да наблюдава морското дъно.

– Колкото и да сме дълбоко, не е достатъчно, за да се сдобием с характерните дълбоководни залежи – каза той. – Остават изцяло извън нашия обхват. Може би при друго спускане с по-дълго въже...

– Престанете! – изръмжа Бил. – Забравете! Маракот се усмихна.